

ГПСОВІ ГОВДИ У ВЕРХІВ'І РІЧКИ ПОРОСЯЧКА, ЯК ЕЛЕМЕНТ ЛАНДШАФТУ КАНЬЙОНОВОГО ПОДНІСТЕР'Я ТА ПРОБЛЕМИ ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ

Вікирчак О., Площанський П., Микитюк Т.

ol_vikirchak@ukr.net, petro_pl@ukr.net, tanjamukutyk@gmail.com

Національний природний парк «Дністровський каньйон»

In the upper reaches of the Porosyachka River valley, there are unique natural complexes with a rich species composition of rare plant species - a landscape that needs to be preserved for scientific, educational and recreational purposes

Key words: Dniester, landscape, Dniester Canyon, ChKU, cave, Ternopil

В південній частині Тернопілля мальовничою лісистою каньйоноподібною долиною протікає річка Поросячка – притока другого порядку річки Дністер. Річка починається у видолинках серед полів між селами Нирків, Поділля та Солоне, огинає село Нагоряни і в межах села Устечко впадає у річку Джурин. Назва походить від «ходити по росі».

Поблизу села Нагоряни річка на дистанції одного кілометра зрегульована ставками. Вище ставків стік річки присутній тільки при високому рівні ґрунтових вод та під час потужних дощів.

В межах створених ставків на лівому березі під схилом виходять на поверхню джерела підземних вод потужністю 0,1...2 л/с, які і живлять річку Поросячка. Деякі джерела виходять на поверхню під верхом схилу і сходять ярками до річки.

У верхів'ї правий берег річки Поросячка пологий і розорюється для вирощування сільськогосподарських культур. По ньому сходять довгі (1...2 км) неглибокі ерозійні ярки. Під час зливних дощів на правому березі серед орних земель утворюються тимчасові джерела витoku підземних вод, які через розораність полів сприяють ерозії ґрунту.

Лівий схил долини річки Поросячка починаючи від урочища Говоди між селами Нирків та Солоне стрімкий і порізаний глибокими ярами. На стрімких схилах у багатьох місцях нависають мальовничі скельні виступи, відслонення складені світло-сірими та коричневими крупнокристалічними гіпсами. Місцеве населення називає ці скельні виступи говдами. Збереглись давні назви кожної Говди в залежності від власника тих земель в минулому.

На скельних виступах 9 і 10 (рис.1) внаслідок карстових процесів у гіпсових породах утворились порожнини з виходом на поверхню: печера Вишеньки та печера Мулен Руж. Печери сформовані у вигляді тріщини в гіпсових породах довжиною 14 і 11 м відповідно. Тріщини тягнуться і далі в глибину породи, але вони занесені глинами [1].

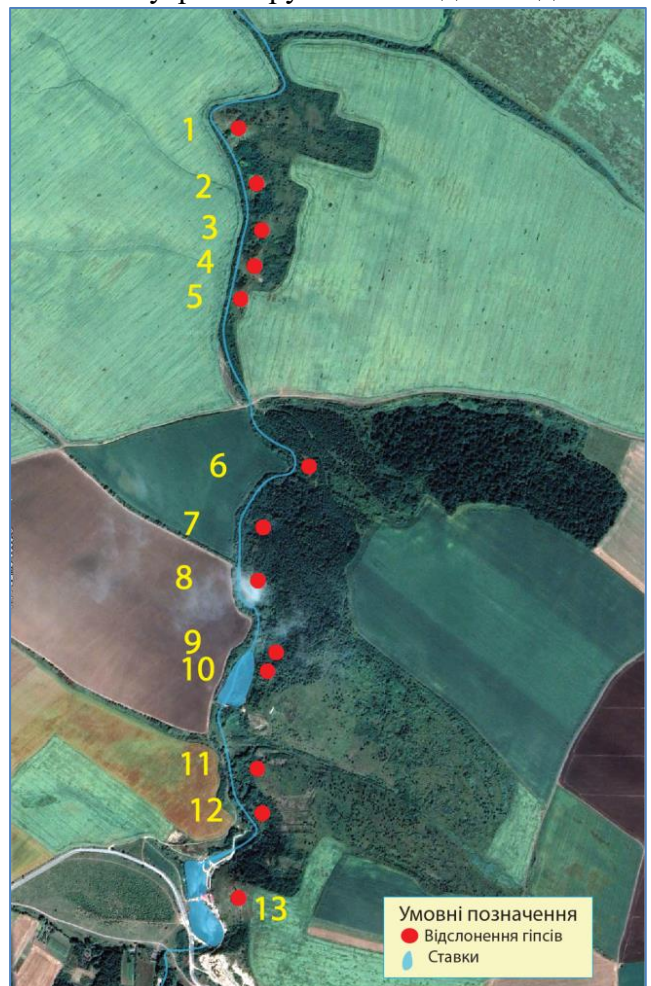

Рис. 1. Картохсхема верхів'я Поросячки

Поблизу скельних виступів 12 (рис.1) знаходиться карстова лійка – вхід до печери Джуринська. Печера має довжину лабіринтів більше одного кілометра. В середині, внаслідок аерозольних процесів утворилось велике розмаїття вторинних кристалічних форм [2].

На оголених гіпсових виступах внаслідок вивітрювання утворились спучення гіпсових порід – тумулуси [3]. Ці утворення спостерігаються на скельних виступах 1, 4, 6, 7, 12, 13 (рис.1).

Виходи гіпсів у верхів'ї річки Поросячка багаті на рідкісні види рослин, зокрема релікти та ендеміки. На скельних виступах зростають: лещиця дністровська (*Gypsophila thyratica* A.Krasnova), ковила волосиста (*Stipa capillata* L.), ковила найкрасивіша (*Stipa pulcherrima* K. Koch), сон великий (*Pulsatilla grandis* Wenderoth), сон розкритий (*Pulsatilla patens* (L.) Mill.), зіновать біла (*Cytisus albus* Hacq), осот різнолистий (*Cirsium heterophyllum* (L.) Hill), ясенець білий (*Dictamnus albus* L.), горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.). У яру біля скельного виступу 1 на пн. експозиції зростає лілія лісова (*Lilium martagon* L.) та косарики черепитчасті (*Gladiolus imbricatus* L.), у підніжжі виступів 1, 2, 3, 4, 5 (рис.1) зростає аконіт несправжньо-протиотруйний (*Aconitum pseudanthora* Włocki ex Pacz). Поблизу виступу 10 (рис.1) на правому березі ставка зростає головатень високий (*Echinops exaltatus* Schrad.). Всі ці види внесені до Червоної книги України. З Переліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення на території Тернопільської області на цих ділянках зростають 22 види і 5 видів внесені до Бернської конвенції. Також на цих ділянках виявлені угруповання внесені до Зеленої книги України – угруповання формації ковили найкрасивішої (*Stipeta pulcherrimae*), угруповання формації ковили волосистої (*Stipeta capillatae*) та угруповання формації сеслерії Хейфлера (*Seslerieta heufleranae*). Весь цей комплекс має унікальне наукове значення.

Екосистемні послуги, що надають природні комплекси верхів'я долини річки Поросячка в безпосередній близькості до відомого на всю Україну урочища Червоне, значно підвищують рекреаційний потенціал краю.

Загрози збереження унікального ландшафту та рослин з високим соціологічним статусом:

- наявність корисних копалин гіпсових порід, які цікавлять підприємців, щодо організації тут кар'єрних розробок;
- заростання лучних степів деревно-чагарниковою рослинністю, які закривають вид на мальовничі скелі і створюють загрозу існування лучно-степових флоростичних комплексів;
- порушення правил застосування гербіцидів на полях може вплинути на стан флори і фауни.

Унікальний ландшафт, широкий спектр видів рослин занесених до Червоної книги України, та внесених у списки, що оберігаються на території Тернопільської області спонукають до створення тут комплексного заказника місцевого значення.

Література:

1. Микитюк Т. П., Площанський П. М., Вікирчак О. К. Ландшафтне, геологічне і біологічне різноманіття проектного заказника «Верхів'я Поросячки». Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністер'я: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції, присвяченій 10-річчю створення НПП «Дністровський каньйон». Чернівці: ВІЦ «Місто», 2020. С. 36-41.

2. Климчук А.Б., Наседкин Н.М., Каннингем К.И. Печерні вторинні утворення аерозольного генезису. Вісник Київського Карстово-спелеологічного центру «Свет» п.3 (9) липень-вересень 1993. С. 15-29.

3. Ługowski D., Babel M., Bogucki A., Yatsyshyn A., Tomeniuk O., Kotowski J. Gypsum tumuli in the dnister river valley. Наукові засади природоохоронного менеджменту екосистем Каньйонового Придністров'я: матеріали Другої міжнар. наук.-практ. конф. Чернівці: Друк Арт, 2017. С. 20-23.